

Тема 24

- Специфіка медичної методології в умовах пандемії covid-19
- **Мета:** проблематизувати сучасні підходи в методології соціальних і гуманітарних наук, пов'язані зі спробами сформулювати нову наукову парадигму.

Парадигма

- Використання цього терміна відсилає до дисциплінарної матриці, визначеної Т. Куном, що окреслює інтерпретаційну рамку досліджень, проведених вченими, котрі поділяють як онтологічні, так епістемологічні, як етичні, так і естетичні підстави досліджень, що є результатом використання такої матриці.
- Враховуючи, що дане визначення являє собою стереотипне розуміння науки і саме потребує проблематизації, використовувати цей термін слід **інструментально**.
- **Саме тому звернемося до формування парадигми сучасного наукового розуміння пандемії covid-19**
-

Постановка проблеми

- Оскільки в сучасній гуманітаристиці не існує гомогенних парадигм, а, скоріше, різні напрямки, тенденції та дослідницькі перспективи, даний термін сучасними вченими використовується, швидше, **інтердисциплінарно**.
- Далі мова піде про постгуманітарну парадигму – так, як вона представлена у працях французького теоретика Б. Латура, в її зв'язку з **конструктивістсько-інтерпретативною** парадигмою та рядом уявлень наук про складність пізнавальних систем.

На початку ХХІ століття

- в суспільних науках домінувала конструктивістська максима, що претендувала і на статус провідної парадигми в філософії науки. Тематизація людини пізнаючої (*homo cognoscens*) комунікативного простору культури була спрямована на перетворення **сциєнтистськи** орієнтованої теорії пізнання в **соціально-гуманітарне синтетичне** бачення і розвиток дескриптивних методів.
- Внаслідок такої критики гуманістична картина реальності, що повинна була замінити уявлення про структурно-функціональну або економічно-детерміновану діяльність людей, успадковує характер тієї універсалістської догми, на яку був спрямований її **критичний пафос**.

Антропологія сучасності французького соціолога і філософа Б. Латура

- — дослідницька ініціатива, зосереджена, зокрема, на пошуку альтернативних сценаріїв модернізації, нових цілей і норм, шляхів оновлення авторитетності знання.
- Вона розгорнута в двох теоретичних орієнтаціях: **актор-мережевій** теорії (Actor Network Theory, ANT) та проекті дослідження **режимів існування** (An Inquiry Into Modes of Existence, AIME), що розвиваються паралельно у здвоєній програмі.

Звертаючись до того, на що була націлена група неklasичних методологічних завдань (про що йшлося у попередніх лекціях),

- варто відзначити, що інтерес до гносеологічної проблематики був викликаний **кризою класичних** зразків тайого подоланням.
- Ситуація, яку прийнято називати **неklasичною**, виявляє себе на кордонах, коли класичні теорії стикаються з об'єктами, що не описуються у звичних термінах. У ХІХ столітті такі об'єкти сприймаються як **виключення з правил**, екзотичні представники мікро- і мегасвітів. Однак кількість подібних об'єктів неухильно зростає.

"Непокірні об'єкти досліджень" (disobedient subjects),

- об'єкти-кентаври — особливість наукового знання кінця ХХ – початку ХХІ століття.
Джерелами виявлення об'єктів подібного роду, наприклад, з'явилася практика дослідження діяльності наукових лабораторій соціальними вченими (Science and Technology Studies, STS).
- Для їх визначення Б. Латур запропонував термін "**кошлаті**" (objetschevelus) Такі об'єкти неможливо було описати в натуралістичних уявленнях: "За своїми властивостями кошлаті **об'єкти повністю відрізняються від колишніх, класичних або "гладких"** об'єктів (objetschauves); саме тому говорять про кризу щоразу, коли відбувається їх вторгнення в світ.
- Ми присутні при множенні "заплутаних" об'єктів, яких вже ніщо більше не може утримати в рамках одного тільки природного світу».

Некласичні підходи

- стали реакцією на **неспівмірність** ідеального об'єкта класики таким "непокірним об'єктам", абстрактного суб'єкту конкретним індивідам, її методології – пошуку ресурсів інтенсивної діяльності в усіх сферах практики.
- Відносно останнього аспекту в 60-70-х роках минулого століття виникли дві принципово різні позиції. Перша проблематизувала людський фактор в його зв'язку з проблемою управління, яку пропонувалося вирішувати розширенням наукового проекту:
"Основний напрямок технологічного розвитку нашої цивілізації був пов'язаний з пошуком нових ресурсів і підвищенням ефективності їх використання.

Почасти

- цим і пояснюється стрімкий розвиток природничих наук — фізики, хімії, біології — з якими пов'язано створення цих ресурсів.
- Однак, судячи з усього, не в цих сферах лежать головні виклики, з якими зіткнеться людство в XXI столітті.
- Основні загрози, ризики та можливості будуть пов'язані з людиною і суспільством, з управлінням соціальними процесами, з організацією та самоорганізацією соціальних, соціально-технологічних та інших "людиномірних систем».

Однак, судячи з усього сказаного,

- не в цих сферах лежать головні виклики, з якими зіткнеться людство в ХХІ столітті.
- Основні загрози, ризики та можливості будуть пов'язані з людиною і суспільством, з управлінням соціальними процесами, з організацією та самоорганізацією соціальних, соціально-технологічних та інших "людиномірних систем».
- Ця позиція заявляє про необхідність враховувати людський фактор як обмеження в стратегії підвищення ефективності використання успіхів точних і природничих наук, **технологічної експансії**.

Найважливішими технологіями цього століття,

- на думку дослідників, мають стати проектування майбутнього, високі гуманітарні технології, алгоритми збірки і руйнування соціальних суб'єктів. "Багато обмежень вже усвідомлено. І, мабуть, найбільш серйозні з них пов'язані з управлінням і взаємодією людей.
- "Швидкість ескадри визначається швидкохідністю самого повільного корабля", – говорить відома мудрість. І цим самим повільним кораблем все частіше опиняється людина.
- Незважаючи на розвиток математичної психології, теоретичної географії, математичної соціології, нарешті, математичної історії, їхні висновки і результати не можна порівняти з тим, що дають природні науки для опису, розуміння і передбачення властивостей своїх об'єктів.

Тут лежить величезне поле діяльності для міждисциплінарних підходів.

- Цілком ясна і наукова стратегія найближчих десятиліть — йти від добре зрозумітих, пізнаних систем і процесів в природознавстві, враховуючи мінімальну кількість нових сутностей, що характерні для соціальних чи гуманітарних наук".
- Основною методологією в рамках цієї теоретичної орієнтації стає **математичне моделювання** складних систем та об'єктів, що використовується в кібернетиці, штучному інтелекті, синергетиці.

Друга позиція, навпаки, проблематизувала суб'єкт **модерністських** мисленнєвих установок і практик,

- заявляючи про безвихідність екстенсивного шляху.
- Тут виявляється група методологічних завдань по виявленню і деавтоматизації моделей, що переродилися в великі виробництва, управлінські структури, форми наукової діяльності, що захопили в орбіту свого функціонування природні талюдські ресурси.
- В фокусі інтересу соціальних вчених, істориків, антропологів виявилися практики сучасної науки.
- У цій дослідницькій перспективі наука, як, наприклад, і буденні практики життя в традиційних суспільствах, визначає одні переконання і вірування та обмежує інші. "Речі повинні бути виведені на світло!" – **програмна теза теоретиків актор-мережевого підходу.**

Система натуралістичних предметних уявлень класичної теорії,

- **по-перше**, маскує справжній процес боротьби різних сил і інтересів, що йде в "катівнях науки", в "театрах випробування сил" за становлення "агентами реальності". **По-друге**, вона заміщає односторонніми схемами власне буття об'єктів. Це породжує і робить все більш загрозливою екологічну проблему і ряд інших проблем, пов'язаних з величезною соціальною інерцією екстенсивних типів діяльності.
- "Соціологія фактів свідчить про кризу об'єктивності, яке стосується всіх об'єктів, — стверджує Латур, — Не тільки спірних, непокірних, "кошлатих" об'єктів, а й "гладких" об'єктів класичного світу«. **По-третє**, система класичних понять не виявляла проблеми узгоджень різних моделей світу — "режимів істини» (в термінах Латура) і визначення способів їх взаємодії.

Просування в некласичній ситуації

- було можливим за умови зміни підходів до стаціонарного існування зразків. Під тиском постмодерністської критики умова ця спрощувалася і часто трактувалася як відмова від зразків – методологічних і світоглядних норм. Наукові факти розумілися як конструкти думки і рішень наукової спільноти.
- Конструктивістський наративізм супроводжувався естетизацією наукового дискурсу, ототожненням наукової діяльності з формами символічної активності, а наукового співтовариства — з художніми та літературними групами.
- "Наука – це цікава система переконання людей», – пише Б. Латур, що в своїх перших працях також зосередився на дискурсивному аспекті практики вчених.

Нова парадигма

- критикує характерний для постмодернізму культурцентризм і соціальний детермінізм. Зміщення інтерпретаційних рамок викликано появою низки нових напрямків досліджень, змінами в самій академії. Можна зафіксувати процес, який Д. Мігесуа і А. Вілсон назвали "індогенізацією академії" .
- До лав вчених включаються гуманітарії з тубільних культур (віддалених від центрів цивілізації), роблячи еластичним європейський корсет знання, особливо щодо понять раціональності, суб'єктності, місця людини у світі. Вони починають досліджувати західну людину так само, як антропологи досліджували тубільців.
- Цей напрям зараз активно розвивається. Так Б.Латур, що займався питанням "івуаризації місцевих кадрів" на заводах, розташованих у Кот-д'Івуарі, зазначає: "Ми не знали, як описати в етнографічних термінах поняття "раціональний", "ефективний", "компетентний" — всі ті якості, яких, здавалося, не вистачає в африканських кадрах. Я ясно бачив, що ці "почесні звання" завойовників не були результатом якогонебудь незалежного опису, — вони були гаслами, бойовим кличем.
- Тут була кричуща асиметрія: білі "антропологізували" негрів, але вони уникали "антропологізації" себе. Або робили це в екзотичної манері, зосередившись на самих архаїчних аспектах суспільства — фестивалях, астрології, причасті – а не на тому, що я бачив своїми очима: промислові технології, економізація, науковий метод і так далі. Іншими словами, все те, що складає структурне серце розширення імперії».

Парадигматичні зміни

- так само йдуть за конкретним індивідуальним досвідом, іноді вилученим із спілкування дослідників з людьми, що репрезентують іншу візію світу . За світоглядними зрушеннями слідують зміни в фокусах інтересу дослідницьких програм. Так методологічна установка "Слідувати за акторами"! веде до розширення теоретичного горизонту, слідуючи за "емпіричними метафізиками" акторів .
- Вона фіксує виниклу теоретичну необхідність в плюралістичних онтологіях сил, що беруть участь у створенні нових асоціацій. Дослідження, як стверджує Латур, необхідно має вестися у напрямку включення в соціологічний горизонт переліку об'єктів не стандартизованого списку, а також у напрямку пошуку нових інституцій та концептів, здатних забезпечувати збирання соціального.
- "Якщо ми погоджуємося взяти до уваги всі розбіжності і невизначеності відносно не-людей, ми незабаром будемо змушені визнати, що "фактичний стан" описує все розмаїття акторів, які населяють наш світ, аж ніяк не краще, ніж поняття "соціальне", "символічне" і "дискурсивне" описують, що таке людське».

Зміну базової проблематики

- сьогодні маркує не вибір між гносеологічною перспективою і онтологічною, але продовження вектору пошуку альтернативних сценаріїв модернізації, іншого типу суб'єктивності, стратегії перешкоджання механічної екстенсивної діяльності. Останні, що йдуть в авангарді (cutting-edge) дослідницькі перспективи, пов'язують з виникненням постапоцентристської гуманітаристики.
- В центрі її зацікавлення проблема композиції спільного світу, об'єднуючого як людей, так і "не-людей". Цей спільний світ характеризується не в термінах глобалізації, а космосу, в планетарній перспективі. "Гуманітаристика і далі залишається емансипуючою, при тому, звільнення, про яке вона говорить, вже стосується не тільки людей, які дискримінуються з точки зору раси, статі, класу, етнічного походження або цінностей, а, перш за все, — звільнення видів (species emancipation) з-під диктату зосередженого на своїх інтересах людського виду».
- Ключовими питаннями стають питання кордонів видової ідентичності, зв'язку людини з середовищем, технологіями, речами, тваринами, питання **біовлади і біополітики**.

У створенні антропології сучасності має значення інтерес Латура

- не стільки до деконструкції моделей, скільки до проведення позитивної переоцінки модерністської парадигми. "Щоб боротися з усіма екзотизмами, не можна задовольнятися негативним висновком: ми ніколи не були сучасними.
Незважаючи на емансипуючий характер цього гасла, він швидко призводить до болісного питання:
так а ким же ми були? І це питання постає всюди, де "ми" намагалися проводити модернізацію: чим же ми в такому випадку займалися? Щоб відповісти на ці питання позитивно, необхідно заново почати розробляти антропологію сучасності".
- Альтернативна модерністська парадигма зв'язується з продовженням та оновленням конструктивістської лінії: "Моя позиція полягає в тому, що конструктивізм міг би стати нашим єдиним захистом від фундаменталізму (останній я визначаю як тенденцію заперечувати сконструйованість і опосередкованість сутностей, чиє публічне буття проте обговорюється). Переговори про досягнення життєздатного спільного світу можливі серед конструктивістів, але абсолютно неможливі, якщо за столом переговорів опиняються фундаменталісти" .

Близька точка зору,

- яку філософ науки В. Лекторський позначив як "конструктивний реалізм", обговорюється в епістемології: проблематику взаємовідносини конструкції – природи, природності – штучності, органічного – неорганічного, що виникає в сучасній технонауці, екології, нових світоглядних парадигмах можна вирішувати тільки за умови визнання тієї обставини, що конструктивнадіяльність вписана у реальність. "Для епістемологічного конструктивізму проблеми взаємовідносин природного та штучного не існує, так як для нього не існує природного, в той час як для позитивістів, наприклад, теоретичні конструкції занадто ідеальні, щоб брати їх в розрахунок».
- Однак нанотехнології конструюють предмети і матеріали, оперуючи елементами онтологій (атоми, елементарні частинки), яких позитивісти вважали логічними конструкціями з чуттєвих даних, а соціальні конструктивісти – простими фікціями" .
- Такого роду розуміння стає все більш популярним у світовій психології і **когнітивної науці**. Конструктивістська парадигма Б. Латура принципово розходиться з завданнями управління. Останнє, тісно пов'язане із законодавчим і описовим характером класичного наукового знання, мислиться Латуром як спрощення політичної роботи – "визначенням світу, яким ми спільно володіємо" .

Конструктивізм

- зв'язується з політичними новаціями та дипломатією. Тема узгодження різних моделей, що оформляють позиції, і способи дії різних сил, виростає з теми їх зіткнень. Конфліктні ситуації оголюють факт наявності у акторів різних онтологій — "модусів існування", альтернативна модерністська парадигма може оформитися в процесі виявлення протиріч в комунікації представників різних "режимів істини". Дані режими прояснюють існування предметних відмінностей, що використовуються в класичних підходах. Така заявлена мотивація проекту "Дослідження режимів існування" (An Inquiry into the Modes of Existence, AIME).
- Класична мова, як вважає Латур, погано пояснює, в чому полягає принцип віднесення того чи іншого знання до тієї чи іншої предметної сфери: "Незважаючи на те, що, візьмемо для прикладу юридичну практику, вона складається з безлічі фрагментів, що мають не юридичні підстави, існує, однак, "правовий" спосіб їх об'єднання, і саме про цей своєрідний спосіб буде йтися, коли юристи намагаються визначити різницю між "хорошим" і "поганим" судженням".
- Розроблений протокол комунікації вводить в дію типологізацію мовних актів Дж. Остіна для визначення діючих сил (при цьому не обмежуючи їх лише лінгвістичною сферою) та критерії успішності і неуспішності мовних актів. "Принципи успішності чи неуспішності виконання правових процедур буде дуже важко знайти, звертаючись до сфери закону, так як вона рясніє позаюридичними складовими. Водночас ці принципи легше схопити, якщо вони відносяться до місць з'єднань, а не предметних сфер. Таке дослідження представляє собою пошук тих з'єднувачів, які називають "режимами існування» .

Проект АІМЕ

- не змінює установкам АНТ, але створює додатковий фокус дослідження. АНТ артикулювала причину, через яку "ми ніколи не були новочасові", оскільки ніколи не жили в повністю розділених предметних сферах. Утім, предметні відмінності існують і фіксуються в комунікації, вимагаючи пояснень.
- Завдання проекту АІМЕ повністю визначається такою роботою. Теоретичним пріоритетом АНТ була пропозиція інструментів переміщення з однієї предметної сфери в іншу, слідуючи різноманітним мережам асоціацій у задачі переопису центральних інститутів сучасних суспільств в термінах актор-мереж. Мережі є гнучким інструментом, щоб зламати штучні кордони, встановлені між предметними сферами. Але при цьому не можна встановити, які відмінності існують між різноманітними рядами значень, щоб пояснити оригінальність досвіду "новочасових".
- Саме тому паралельно з дослідженнями мереж була продовжена інша лінія, щоб зосередитися не на асоціюванні, а на різних способах, якими ці асоціації пов'язують різні сутності та якісному визначенні режимів, в якому ці мережі розширюються. "Якщо у вас немає словника для опису та реєстрації цих відмінностей, люди повертатимуться назад до старого мови предметних відмінностей і говорити: "Давайте не змішувати науку з політикою" тощо.

Дослідження науки

- були дуже ефективні в розгортанні усього розмаїття асоціацій, але поки немає вдалої заміни предметної диференціації, ми застрягли, оскільки люди завжди будуть повертатися до цієї мови відтак, вони мають рацію, – ті, хто говорять, що щось не береться до уваги, коли ви стверджуєте, що немає ніяких предметних сфер: вони є, але питання в тому, як ви їх реєструєте».
- Отже, протягом останнього десятиріччя гуманітаристика переживає суттєві зміни. Вони пов'язані з конвенціоналізацією інтерпретативно-конструктивістської парадигми, критикою гуманістичної картини реальності, зближенням і зміною відносин між суспільними науками і корпусом природних і точних наук, появою різнорідних і часто суперечливих напрямів думки, пов'язаних з новим матеріалізмом та новим емпіризмом – реакцією на епістемологічний перекис постмодерністської критики.
- Д.Кул, С. Фріст пишуть: "Домінуюча конструктивістська орієнтація в соціальному аналізі є неадекватною для мислення про матерію, матеріальності і політики способом, який віддає би належне сучасному контексту біополітики та глобальної політичної економіки. Тоді, як ми приймаємо, що радикальний конструктивізм зробив суттєвий внесок у розуміння роботи влади, ми також свідки того, що "алергія" на реальне, характерна для його лінгвістичних і дискурсивних форм мала своїм наслідком відвернення критичних дослідників від емпіричних форм дослідження, як того вимагають матеріальні процеси і структури».

Розрив теоретичного знання з домінуючою в світі практикою

- усвідомлюється як вимога створення практичної методології, яка походить із глибокого аналізу дослідницького матеріалу.
- Деякі вчені визначають цю групу задач, як методологію, спрямовану на побудову теорії "знизу": "На мою думку, ми повинні стати більш емпіричними, більше поважати дослідний матеріал і пробувати будувати теорії "знизу«, — пише Е. Доманська. Йдеться, за словами британського теоретика П. Джойса, не "про розширення теорії за допомогою аналізу даних, а про потенційність даних у розширенні нашої теоретичної уяви».

Питання, що стоїть сьогодні перед гуманітарними і суспільними науками:

- яке має бути позитивне знання про майбутнє в умовах глобальної міграції, катастроф природного походження, біотехнологічного прогресу, який неможливо порівняти з тим, що до цього траплялося в людській історії?
Виникнення нових теоретичних горизонтів пов'язано з проблематизацією знання, що має попит у сьогоденній ситуації. Майбутнє гуманітаристики пов'язане з осмисленням майбутнього людського виду і життя як такого: "Нам потрібно таке знання, такого типу пізнання, яке має survival value, тобто служить охороні і продовженню життя».
- Антропология сучасності Б. Латура зосереджена на смислових підставах спільного світу, розгорнутих в концепціях дипломатії та нового просвітництва. Чи можемо ми жити разом і як таке співіснування зрозуміти навіть у ситуації конфлікту? – питання, що порушуються французьким теоретиком.

Антропологія сучасності Б. Латура

- зосереджена на смислових підставах спільного світу, розгорнутих в концепціях дипломатії та нового просвітництва. Чи можемо ми жити разом і як таке співіснування зрозуміти навіть у ситуації конфлікту? – питання, що порушуються французьким теоретиком. Відповідь на них припускає виникнення нових напрямків дослідження, створення експериментальної методології нового типу.
- Платформа АІМЕ є спробою організації таких досліджень. АІМЕ, як частина широкого проекту дипломатії між різними режимами істини на Заході і між Заходом та іншими культурами, спрямований на узгодження різних візій і комунікацій. В цьому сенсі антропологію Б.Латура можна протиставити як програмам наук про складність, що передбачають розширення наукового проекту за рахунок включення "мінімальної кількості нових сутностей, характерних для соціальних чи гуманітарних наук" , так і інтерпретативноконструктивістській парадигмі, що заперечує можливість створення спільного світу.

Бруно Латур Стів Вульгар життя лабораторії конструювання наукового факта

- Становище соціального в кожний момент перевизначається зв'язками між багатьма акторами, більшість із яких не мають людської форми. Це стосується не лише мікробів (як ми знаємо з часів Пастера), а й інтернету, права, організації лікарень, можливостей держави, а також клімату.
  - Актор -мережа -фон -плазма
  - **Йонас** , А.М. Єрмоленко квазісуб єкт
- Клаус Міхаель **Маєр-Абіх** спільносвіт

Джорджіо Аганбен щодо лекцій гайдегера про природу й історію

- «Сутнісна межа, яка відокремлює **загадку живого від загадки історичного**», не переживається і не тематизується, поетичне слово не досягає тут «рішення, здатного обґрунтувати історію», залишаючись, так би мовити, по цю сторону, постійно ризикуючи «надмірно і необґрунтовано антропологізувати тварину», ставлячи її не інакше як над людиною, перетворюючи її (тварину) в деякому сенсі в «надлюдину».

Інтервенція вірусу

- може послужити генеральною репетицією наступної кризи, за якої переорієнтація життєвих умов торкнеться всіх, включно з деталями повсякденного існування, які доведеться навчитися турботливо відбирати. Я, як і багато інших людей, маю гіпотезу що **нинішня санітарна криза готує, підводить, спонукає приготуватися до зміни кліматичної**. Ця гіпотеза ще потребує перевірки.

Що дає змогу двом кризам насувати

- одна за одною, то це раптове й болісне усвідомлення, що класична дефініція суспільства — взаємозв'язок людей — позбавлена сенсу. Становище соціального в кожний момент перевизначається зв'язками між багатьма акторами, більшість із яких не мають людської форми. Це стосується не лише мікробів (як ми знаємо з часів Пастера), а й інтернету, права, організації лікарень, можливостей держави, а також клімату.

І, звісно, попри галас навколо «ВОЄННОГО СТАНУ»

- проти вірусу, він є лише однією ланкою у ланцюзі, в якому менеджмент запасів масок або тестів, регулювання права власності, громадянські звички, жести солідарності важать рівно настільки, наскільки й визначення рівня вірулентності інфекційного збудника.
- Якщо взяти до уваги всю мережу, в якій вірус — лише одна з ланок, той самий вірус не діє в однаковий спосіб на Тайвані, в Сінгапурі, Нью-Йорку або Парижі. **Пандемія — не більш «природне» явище, ніж голод чи кліматична криза.** Суспільство вже давно вийшло за вузькі рамки соціального.

ВЕЛИКА ПРІРВА

- Хоч ми й з'ясували це, ще невідомо, наскільки далеко заходить ця паралель. Адже, зрештою, санітарні кризи не нові, й швидке та рішуче втручання держави поки не має вигляд чогось небаченого. Достатньо глянути, з яким ентузіазмом президент Макрон накидає на себе подобу вождя держави, за якою він так патетично сумував до цього часу.
- Значно краще, ніж теракти (котрі, хай там як, є справою лише поліції), пандемії пробуджують у керманичів, як і в керованих, щось на кшталт очевидності — «ми маємо вас захищати», «ви маєте нас захищати», — яка легітимує застосування державної влади й дозволяє їй вимагати того, що за інших обставин зустріли б заколотами.

Але ця держава

- — не держава ХХІ століття й екологічних змін, це держава ХІХ століття і того, що заведено називати «біовладою». Говорячи словами покійного статистика Алена Дерозьєра, це держава добре підібраних статистичних даних: керування населенням на територіальній сітці, яку розглядають згори під владою експертів. Саме це, як ми бачимо, відроджується сьогодні — з тією лише різницею, що воно відтворюється від країни до країни — аж до планетарних масштабів.

Особливість нинішньої ситуації в тому,

- що, залишаючись зачиненими у своїх чотирьох стінах, тоді як назовні розгортається розширення повноважень поліції і сигнали машин швидкої допомоги, ми колективно розігруємо карикатуру біовлади, яка немовби вийшла прямисінько з лекційного курсу Мішеля Фуко. Включно зі зникненням з очей величезної кількості невидимих робітників, змушених працювати хоч-не-хоч, аби інші могли продовжувати ховатися вдома — вже не кажучи про мігрантів, які не піддаються фіксації. Але це карикатура якраз на ту епоху, яка вже не є нашою.
- Річ у тім, що існує велика прірва між державою, здатною сказати: «Я захищаю вас від життя до смерті» — тобто від зараження вірусом, чиї сліди відомі лише науковцям, а наслідки можливо виявити шляхом збору статистичних даних, — і державою, яка наважиться сказати: «Я захищаю вас від життя до смерті, тому що підтримую умови проживання всіх живих **видів, від яких ви залежите**».

Проведіть мисленнєвий експеримент:

- уявіть собі, що президент виходить і заявляє тим самим тоном Черчилля про низку заходів, спрямованих на збереження запасів газу і нафти в надрах землі, зупинку торгівлі пестицидами, скасування глибокого буріння і — крайнє зухвальство — заборону обігрівачів на терасах барів... Якщо податок на паливо збував такий шалений рух жовтих жилетів, то можна тільки здригнутися від самої думки, які заворушення можуть охопити країну після цих заяв. І, тим не менше, вимога захистити громадян для їхнього ж блага від смерті є безкінечно більш виправданою не так у ситуації санітарної кризи, як у разі кліматичної зміни, адже від неї постраждає буквально кожен, а не кілька тисяч — і не на деякий час, а назавжди.

Вийти з глобалізованого виробництва

- Авжеж, ми добре розуміємо, що такої держави не існує. А ще більше непокоїть те, що неясно, як держава готується переходити від однієї кризи до іншої. У санітарній кризі адміністрація грає доволі класичну роль педагога, а її влада повністю збігається зі старими національними кордонами — архаїзм повернення до європейських кордонів є тому болючим доказом. У разі ж екологічних змін усе буде з точністю до навпаки: це влада муситиме навчатися в різнорідного народу, на численних рівнях, як організовувати існування на територіях, де люди випробовуватимуть **різні методи виживання**, намагаючись вийти з нинішнього глобалізованого виробництва. Вона взагалі буде нездатна диктувати директиви згори.
- За умов санітарної кризи посполитий народ має знову навчатися, як у початковій школі, мити руки й чхати в лікоть. **У разі екологічної зміни в становищі учня опиниться держава.**

Але є й інша причина,

- чому термін «війна проти вірусу» затемнює картину: в умовах санітарної кризи, можливо, й правда, що люди, взяті в цілому, «борються проти» вірусу — навіть якщо той зовсім не цікавляться нами й переходить від горла до носа, вбиваючи нас без будь-яких звинувачень. Ситуація трагічно обернена при екологічній зміні: цього разу патогенним агентом, чия страшна вірулентність змінила умови існування всіх мешканців планети, є зовсім не вірус, а люди! Але не всі люди, а деякі — тільки ті, що розгорнули війну проти нас, не оголошуючи нам про це.
- До цієї війни національна держава настільки кепсько підготована, відкалібрована, спроєктована, наскільки можливо, адже ліній фронту велика кількість, і проходять вони крізь кожного з нас. Саме в цьому сенсі теперішня «загальна мобілізація» проти вірусу аж ніяк не доводить, що ми будемо готові до наступної. Не тільки військові завжди запізнюються на війну. Та, зрештою, ніколи не знаєш, які дивовижні навершення можуть статися під час посту, хай і світсько-республіканського. Уперше за багато років мільйони людей, що застрягли у своїх домівках, здобувають забуту розкіш: час поміркувати й оцінити, що їх змушує зазвичай гарячкувати й метушитися. Витримаймо належно цей довгий і неочікуваний піст.

Не без іронії виявилось,

- що саме фінансовий світ, зазвичай зарозумілий і недоступний, упав першим. Це показало, що грошовий обіг спирається на ресурс, який ми вважаємо само собою зрозумілим: здоров'я наших громадян. Ринки живляться довірою як валютою для побудови майбутнього, а виявляється, що довіра ґрунтується на гіпотезі здоров'я. Модерні держави гарантували здоров'я громадянам: вони будували лікарні, навчали лікарів, субсидували медичні дослідження й розробляли системи соціального захисту. Система охорони здоров'я була невидимим підґрунтям, що вможливлювало довіру до майбутнього, яка, своєю чергою, обумовлює інвестиції та фінансові спекуляції. **Без здоров'я економічні операції втрачають своє значення.**

Отже, здоров'я сприймалося як щось належне.

- І впродовж останніх десятиліть політики, фінансові центри, великий бізнес були одностайні в просуванні політики, яка різко скорочує бюджети на публічні ресурси, від освіти до охорони здоров'я, у **парадоксальний спосіб ігноруючи таким чином, наскільки підприємства отримували вигоду від суспільних благ (освіта, здоров'я, інфраструктура), нічого за це не платячи.** Усі ці ресурси залежать від держави й обумовлюють саме існування економічних обмінів. Однак у Франції за останні двадцять років було скасовано 100 тисяч лікарняних ліжок (домашній догляд не може компенсувати кількість ліжок у відділах інтенсивної терапії). У червні 2019 року лікарі та санітари швидкої допомоги влаштували маніфестацію проти бюджетних скорочень, що підривають французьку медичну систему аж настільки, що вона опинилася на межі краху. І це світова тенденція.

- У момент платку пандемії у Франції колектив з 600 лікарів оголосив, що подає скаргу на прем'єр-міністра Едуара Філіпа та колишню міністерку охорони здоров'я Аньєс Бузін за халатність (до 14 березня не було вжито ніяких дій). У США, найсильнішій країні в світі, лікарі не можуть знайти маски, щоб захистити себе. В Ізраїлі у 2019 році співвідношення кількості лікарняних ліжок стосовно загальної кількості населення впало до найнижчого рівня за останні три десятиліття, згідно зі звітом, який оприлюднило міністерство охорони здоров'я. Нетаньяху та його уряди, що по чергово змінювалися, нехтували системою охорони здоров'я з двох причин: Нетаньяху до кісток неоліберал, який вірить у перерозподіл грошей, здобутих з колективних ресурсів, на користь багатих — у формі податкових пільг; і він ішов на вимоги ультраортодоксальних партій, його партнерів по коаліції, створивши таким чином величезний дефіцит у системі охорони здоров'я. Суміш серйозності проблеми та істерики, з якою розв'язують нинішню кризу, приховала вражаючу непередготованість (нестача хірургічних масок, штучних респіраторів, захисних комбінезонів, ліжок, адекватних засобів догляду тощо). Нетаньяху та величезні юрми політиків по всьому світу поставилися до здоров'я громадян з нестерпною легкістю, тому що не сприймають очевидного: немає здоров'я — немає економіки. **Зв'язок між нашим здоров'ям і ринком тепер болісно оголився.**

Капіталізм, яким ми його знали, має змінитися.

- Пандемія спричинить несумірні економічні збитки, масове безробіття, застій чи від'ємне зростання, і це вплине на цілий світ — азіатські економіки, вочевидь, мають шанс вийти найбільш сильними. **Банки, корпорації та фінансові компанії повинні будуть разом з державою взяти на себе завдання знайти вихід з кризи і стати партнерами в колективній охороні здоров'я громадян. Їм доведеться зробити внесок у наукові дослідження, плани підготовки до надзвичайних ситуацій і масового найму, щойно криза завершиться. Вони мають понести тягар економічної реконструкції, навіть якщо ці колективні зусилля принесуть мало прибутку.**

Обман неолібералізму тепер викрито — і про це треба говорити голосно і чітко.

- Епоха, коли всі економічні гравці існували тільки для того, щоб «набити кишені», має закінчитися раз і назавжди. **Пріоритетом державної політики мають знову стати суспільні інтереси. І приватні компанії мають зробити внесок у суспільне благо, якщо вони хочуть, щоб ринок залишався можливим підґрунтям для людської діяльності.**

Ця пандемія схожа на трейлер до фільму,

- який пропонує *прев'ю*, прообраз, передчуття того, що може статися, якщо з'являться ще небезпечніші віруси, а кліматичні зміни зроблять світ непридатним для існування. У цьому разі вже не буде можливості відстоювати ні приватні, ні публічні інтереси. **На відміну від тих, хто провіщує відродження націоналізму та повернення кордонів**, я переконана, що тільки скоординована міжнародна відповідь може допомогти протистояти новим ризикам і лихам. **Світ невідклично взаємопов'язаний**, і тільки спільними зусиллями можна впоратися з прийдешніми викликами. Нам потрібна міжнародна співпраця нового типу, щоб запобігти майбутнім наслідкам **зоонозу**, вивчати хвороби, впроваджувати інновації в медичне обладнання та дослідження, а також перенаправити значні кошти, накопичені приватними структурами, на загальні потреби. Це умова збереження світу.